

Toespraak van ir. G.A. Koopstra bij zijn afscheid als voorzitter
van het Productschap Zuivel
op 3 januari 2012

Dames en heren,

Negen keer heb ik vanaf deze plaats, als voorzitter van het PZ, teruggeblikt op een voorbij jaar en verwachtingen voor een nieuw jaar uitgesproken. Vandaag zal ik het iets anders doen. Ik kijk terug op een wat langere periode, de ruim negen jaar van mijn voorzitterschap. En natuurlijk kijk ik ook een beetje vooruit. Alles wat ik vandaag zeg weerspiegelt mijn persoonlijke opvattingen. In een tijd waarin alles wat productschappen doen en zeggen kan daar maar beter geen onduidelijkheid over bestaan.

Voor de zuivelsector is het een periode geweest van ups en downs. Het prijsniveau van de belangrijkste producten zakte een paar keer diep weg, maar liep ook op tot recordhoogte. Met alle gevolgen van dien voor het inkomen van de melkveehouders. Voor de zuivelsector zijn scherpe prijsfluctuaties een nieuwe ervaring. Tientallen jaren heeft het markt- en prijsbeleid van de EU borg gestaan voor rust en stabiliteit. Met de ontmanteling van dat beleid is die zekerheid verdwenen en is, zoals in vele andere agrarische sectoren, de vrije markt in belangrijke mate bepalend geworden. Een paar cijfers ter illustratie. In de jaren 2002 tot 2005 betaalde het PZ namens de EU jaarlijks bijna 500 miljoen Euro uit aan restituties en andere marktondersteunende maatregelen. In 2011 daarentegen droegen we netto 40 miljoen Euro af aan de EU; voornamelijk als superheffing. In totaal hebben de Nederlandse melkveehouders in de periode 2002/11 maar liefst 220 miljoen Euro aan superheffing betaald.

In de afgelopen tien jaar is het aantal melkveehouders in Nederland met bijna 25% afgenomen, van 24.000 tot ongeveer 19.000. Volgens alle verwachtingen zal deze daling zich de

komende jaren in min of meer het zelfde tempo voortzetten. In het begin van de jaren tachtig van de vorige eeuw – ten tijde van de invoering van de quotering- telde Nederland overigens nog 62.000 melkveehouders.

De afname van het aantal melkveehouders is gepaard gegaan met een aanzienlijke schaalvergroting van de bedrijven. Een gemiddeld bedrijf produceert nu ruim 600.000 kg melk; tien jaar geleden was ongeveer 400.000 kg. Omstreeks 45 % van de melk wordt nu geproduceerd op bedrijven met een quotum van 800.000 kg of meer. Tien jaar geleden was dat nog maar 15%. Qua bedrijfsgrootte blijven we overigens nog steeds achter bij andere belangrijke zuivellanden.

Ondanks de schaalvergroting zijn de Nederlandse melkveebedrijven nog steeds in overgrote meerderheid gezinsbedrijven. Ik zie dat als een sterk punt. De achter ons liggende jaren hebben geleerd dat het gezinsbedrijf vaak meer stabiliteit biedt in moeilijke marktomstandigheden, minder kwetsbaar is ook.

Sinds het midden van de jaren tachtig is het aantal melkkoeien met 40% afgenomen en de productie per koe overeenkomstig gestegen. Ons land telt nu nauwelijks meer melkkoeien dan kort na WO II. Een opmerkelijk gegeven bij alle, soms verhitte, discussies over de omvang van de veestapel in ons land.

Ook in de zuivelindustrie hebben zich belangrijke ontwikkelingen voorgedaan. Het meest in het oog springend is natuurlijk de fusie geweest van Friesland Foods en Campina tot Royal FrieslandCampina en daarmee tot een van de grootste zuivelondernemingen ter wereld. Opvallend is overigens dat het aantal zuivelondernemingen in Nederland, ondanks deze en eerder fusies, weer toeneemt. Dat is voor een deel het gevolg van de voorwaarden die de Europese autoriteiten hebben gesteld bij de fusie van Friesland en Campina. Maar daarnaast is er sprake van een toename van, vaak op nichemarkten gerichte, kleine

ondernemingen. Opmerkelijk is ook dat steeds meer buitenlandse ondernemingen voet aan de grond hebben gekregen in de Nederlandse zuivelwereld.

De zuivelsector draagt per jaar 10- 11 miljard bij aan ons nationaal inkomen en biedt werkgelegenheid aan bijna 60.000 mensen. De agrifood sector als geheel is goed voor bijna 10 % van ons nationaal inkomen. Dat lijkt op het eerste gezicht niet zoveel. Maar 25% , een kwart, en kwart van ons nationaal inkomen is terug te voeren op financiële dienstverlening. Op de degelijkheid van die inkomensbron valt nog wel wat af te dingen, zou ik willen zeggen. Ook nog eens 25% van ons nationaal inkomen wordt toegerekend aan de sectoren Overheid en Zorg. Met die cijfers voor ogen is er geen enkele reden bescheiden te doen over het belang van agrifood sector voor onze Economie.

De Nederlandse zuivelsector is sterk op export gericht. Ruim 60% van de productie gaat de grens over, waarvan tweederde naar andere EU-landen. Voor onze sector is de vrije toegang tot de grote Europese markt van levensbelang. Ik herinner aan de situatie van de jaren vijftig toen de Nederlandse zuivelsector elk zicht op verdere ontwikkeling ontbeerde. Met een productie van 5 miljard kg en een thuismarkt van nog geen 12 miljoen consumenten was de grens van de omvang meer dan bereikt. Het tot stand komen van de EEG, later EU geheten, gaf nieuw perspectief, een thuismarkt van enkele honderden miljoenen mensen. Een analyse die evenzeer opgaat voor ander sectoren. Ik verbaas me er daarom over – en dat is mild ugedrukt – dat in de discussies over Europa, ook in de politiek, de negatieve toon overheerst; lichtzinnig geflirt wordt met ideeën van een splitsing of instorting van de EU. Verantwoordelijke politici zouden stelling moeten nemen tegen dat negativisme in plaats van het aan te wakkeren met populistische opmerkingen.

We kunnen de toekomst van de Nederlandse zuivelsector met vertrouwen tegemoet zien. De marktverwachtingen zijn gunstig.

Natuurlijk zal de financiële en economische crisis die ons nu in de greep houdt ook gevolgen hebben voor de sector. Maar dat is de korte termijn. De komende tien/twintig jaar zal op wereldniveau de vraag naar dierlijke eiwitten, en dus naar zuivel, sterk blijven groeien. Sterker dan de ontwikkeling van de productie. Daar zijn alle deskundigen het wel over eens. Dat biedt perspectief op geleidelijk hogere prijzen.

De melkveehouderij vormt de basis van de zuivelsector. Dat wordt wel eens uit het oog verloren. Dat de Nederlandse zuivelsector toonaangevend is in de wereld is natuurlijk mede te danken aan de kracht van de zuivelindustrie, die tot de meest efficiënte ter wereld mag worden gerekend. Maar ook, en in niet geringe mate, aan de dynamiek, het innovatief vermogen en de ondernemerszin van de melkveehouder. Onlangs werd dat ook nog met zoveel woorden in de internationale pers tot uitdrukking gebracht. En als die ondernemerszin in eigen land niet de ruimte krijgt, probeert men het met groot gemak elders. Nederland is niet alleen een grote exporteur van zuivelproducten, maar ook van melkveehouders. In Denemarken, Duitsland, de V.S en Nieuw Zeeland spelen Nederlandse veehouders of hun nazaten een grote rol in de zuivelsector.

De Nederlandse melkveehouderij dankt haar innovatieve kracht in hoge mate aan de hoogwaardige kennisinfrastructuur die haar sinds jaar en dag ten dienste staat met Wageningen UR als internationaal boegbeeld. De melkveehouderij is bij voortduring bereid om te investeren in haar innovatieve kracht. Voor de individuele melkveehouder is het niet doenlijk voldoende middelen vrij te maken om onderzoek te doen uitvoeren. Wel voor de collectiviteit. Het PZ is daarvoor tientallen jaren een bij uitstek geschikt instituut geweest. Via ons productschap komt jaarlijks zo'n 5 miljoen beschikbaar.

De toekomst ziet er dus goed uit. Dat betekent niet dat er geen punten van zorg zijn. Voor de toekomst van onze sector is het behoud van een gerespecteerde plaats in de samenleving

essentieel. Dat gaat niet van zelf. Laat niemand die illusie koesteren. Er zal hard aan moeten worden gewerkt. De mineralenkringloop zal zoveel mogelijk gesloten moeten worden. De uitstoot van broeikasgassen nog verder teruggedrongen. De gezondheid en het welzijn van de veestapel zal een voortdurende zorg moeten zijn. Het antibioticagebruik verder verminder. De sector is zich daarvan bewust, getuige het gezamenlijke plan van NZO en LTO voor een duurzame zuivelketen. De uitvoering van dat plan kan nog welenige versnelling gebruiken. Overigens is de financiering van dit plan mede mogelijk gemaakt door het PZ.

Onze zuivelindustrie kan niet zonder medewerkers. Tussen nu en 2020 zal alleen al door pensionering zo'n 35% van de huidige werknemers de sector verlaten. Dat plaatst de sector voor een enorme uitdaging. We mogen ons gelukkig prijzen dat werkgevers en werknemers het probleem onderkennen en via een gezamenlijk actieplan het probleem willen aanpakken. Met financiering via het PZ, zeg ik er weer bij.

Zesenvijftig jaar heeft het PZ een belangrijke rol gespeeld in en ten behoeve van de zuivelsector. Dat medewerkers van het productschap, bij de besprekingen in Brussel over tal van aspecten van het zuivelbeleid hun kennis van de sector hebben kunnen inbrengen is de vormgeving van dat beleid zeer ten goede gekomen. En door zijn unieke positie tussen overheid en bedrijfsleven heeft het productschap kunnen zorgen voor een efficiënte en probleemloze uitvoering van dat beleid. Eerder schetste ik al de rol van het productschap bij innovatie, duurzaamheid en arbeid. Diergezondheid is een ander voorbeeld. Zonder de productschappen zou de financiering van de dierziektebestrijding aanzienlijk moeizamer verlopen en tegen hogere kosten. Het spreekt boekdelen dat andere EU-landen jaloers zijn op dit unieke instituut en de Europese Commissie overweegt organisaties als een productschap in het leven te roepen.

Vandaag twee weken geleden heeft de Tweede Kamer bij meerderheid uitgesproken dat product- en bedrijfsschappen moeten verdwijnen. Dus ook het PZ. Op de argumenten die zijn gebruikt ga ik niet in. Zij berustten vaak op gebrek aan kennis of onjuiste interpretatie van feiten. Waar ideologie de boventoon voert maakt de rede weinig kans.

Sommige voorstanders van opheffing hebben het werk van de schappen als volstrekt overbodig weggezet. Ik vind dat ergerlijk. Het doet groot onrecht aan de medewerkers die zich jarenlang hebben ingezet voor onze agrifood sector. Ik vind het ook merkwaardig dat het kabinet het wegstrepen van een groot deel van de taken van de schappen als lastenverlichting afficheert. Waar bestaat die lastenverlichting dan uit als het bedrijfsleven innovatie en duurzaamheid op een andere duurdere wijze moet gaan financieren? Natuurlijk is hier slechts sprake van semantiek, welke goede uitpakt voor het kabinet. En een vrijbrief voor lastenverzwaring in een later stadium!!

Op dit moment weten we niet hoe het kabinet zal reageren op de uitspraak van de Kamer. Het zou een goede zaak zijn als de motie niet werd uitgevoerd. Hoe het ook uitpakt het PZ zal in zijn huidige vorm ophouden te bestaan. Een productschap dat zich steeds verzekerd wist van een breed draagvlak in de sector. Met bestuurders die bij voortduring de visie hebben gehad het productschap met de tijd mee te laten gaan. Zorgdragend voor een efficiënte en slagvaardige organisatie. Het is onthutsend dat deze en soortgelijke overwegingen bij de discussies met leden van de Tweede Kamer aan dovemansoren gericht te zijn gebleken

Ik eindig met een persoonlijk woord.

Bijlagen nieuwjaarsbijeenkomst

- Basisgegevens.....1
- Marktbeeld 2011.....2
- EU-landbouwbeleid 2002-2011.....3-7
- Structuurontwikkeling melkveehouderij 2002-2011.....8
- Ontwikkelingen zuivelindustrie 2002-2011.....9

Basisgegevens Nederland

	2000	2005	2010	2011(v)
Melkveehouderij				
Koemelkproductie (x 1.000 ton)	11.125	10.836	11.941	11.935
Aantal bedrijven met melk- en kalfkoeien ¹⁾	29.470	23.530	19.810	19.250
Aantal melk/kalfkoeien (x 1.000) ¹⁾	1.504	1.433	1.479	1.470
Gemiddelde melkgift per koe (kg)	7.397	7.560	8.075	8.120
Gemiddeld aantal melkkoeien per bedrijf	51	61	75	76
Gemiddelde koemelkproductie per bedrijf (x 1.000 kg)	378	461	603	620
Oppervlakte grasland en snijmaïs (x 1.000 ha) ¹⁾²⁾	1.215	1.211	1.182	1.170
In % van cultuurgrond	61,5	62,5	63,1	62,9
Aantal bedrijven met melkgeiten ¹⁾	840	730	550	540
Aantal melkgeiten (x 1.000) ¹⁾	98	172	222	220
Gemiddeld aantal melkgeiten per bedrijf	117	235	403	407
Zuivelindustrie				
Koemelkaanvoer (x 1.000 ton)	10.734	10.486	11.626	11.620
Gemiddeld vetgehalte van de afgeleverde koemelk (%)	4,40	4,40	4,42	4,41
Gemiddeld eiwitgehalte van de afgeleverde koemelk (%)	3,46	3,50	3,53	3,53
Uitbetaalde koemelkprijs per 100 kg (2000=100) ³⁾	100	93	97	114
Aantal zuivelondernemingen per 31 december ⁴⁾	16	16	22	21
Aantal zuivelfabrieken per 31 december ⁴⁾	67	53	53	52
Aantal werknemers in de zuivelindustrie (X 1.000)	12	11	10	10
Productie van zuivelproducten (x 1.000 ton):				
- Fabriekskaas (inclusief kwark)	684	674	753	750
- Boter en boterolie	160	176	181	190
- Melkpoeder	166	160	199	190
- Gecondenseerde melk	274	292	347	360
- Consumptiemelk en consumptiemelkproducten	1.495	1.378	1.142	1.140
Buitenlandse handel				
Exportwaarde zuivel (x miljoen €)	3.534	3.776	5.071	5.250
Importwaarde zuivel (x miljoen €)	2.028	2.022	2.183	2.250

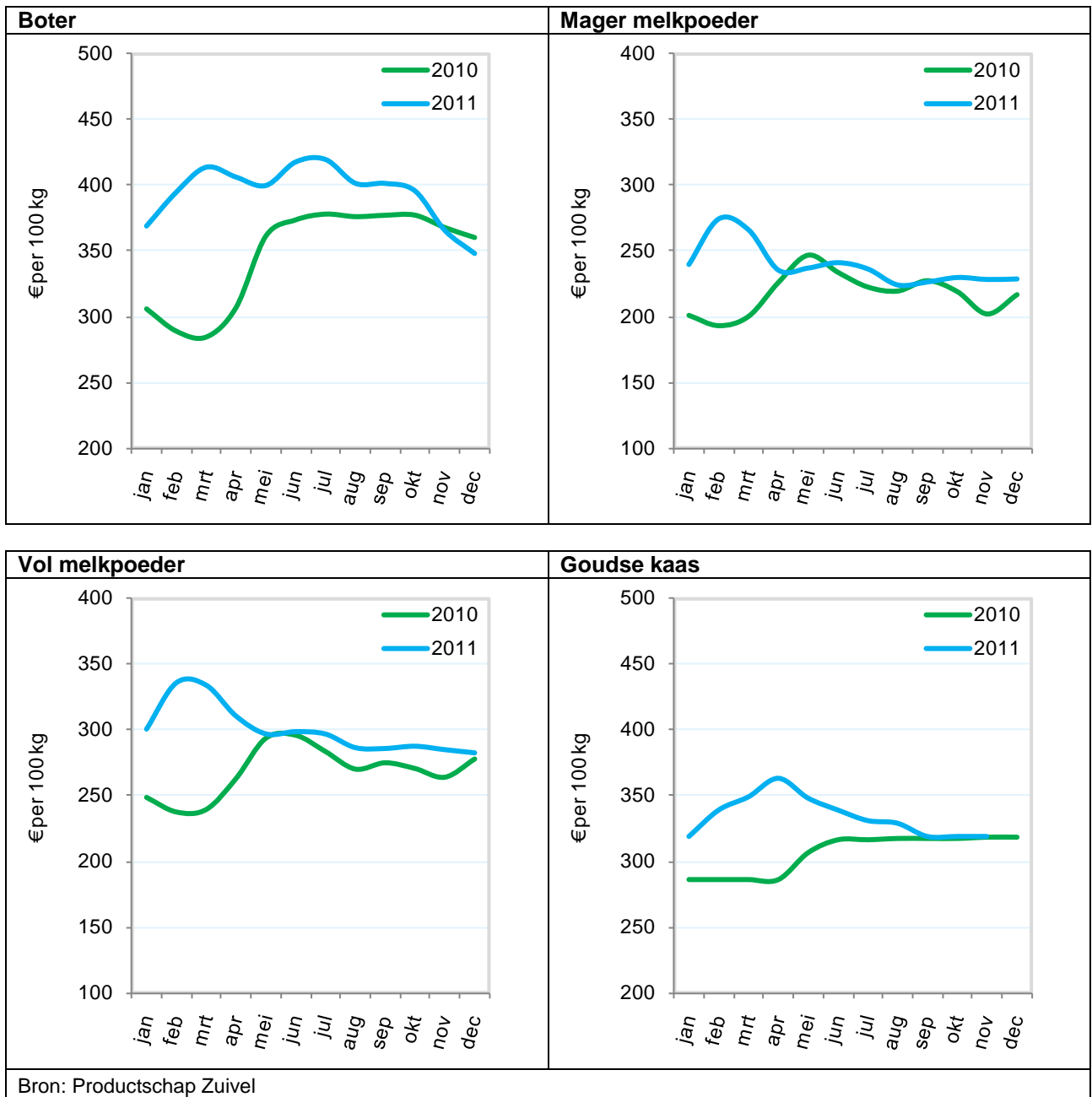
(v) Voorlopige cijfers

1) Bron: Landbouwtelling CBS; 2) Exclusief natuurlijk grasland; 3) Op basis van werkelijk vet- en eiwitgehalte;

4) M.i.v. 2008 gewijzigde criteria (ondernemingen die > 10 miljoen kg rauwe melk verwerken).

Marktbeeld 2011

Productnoteringen

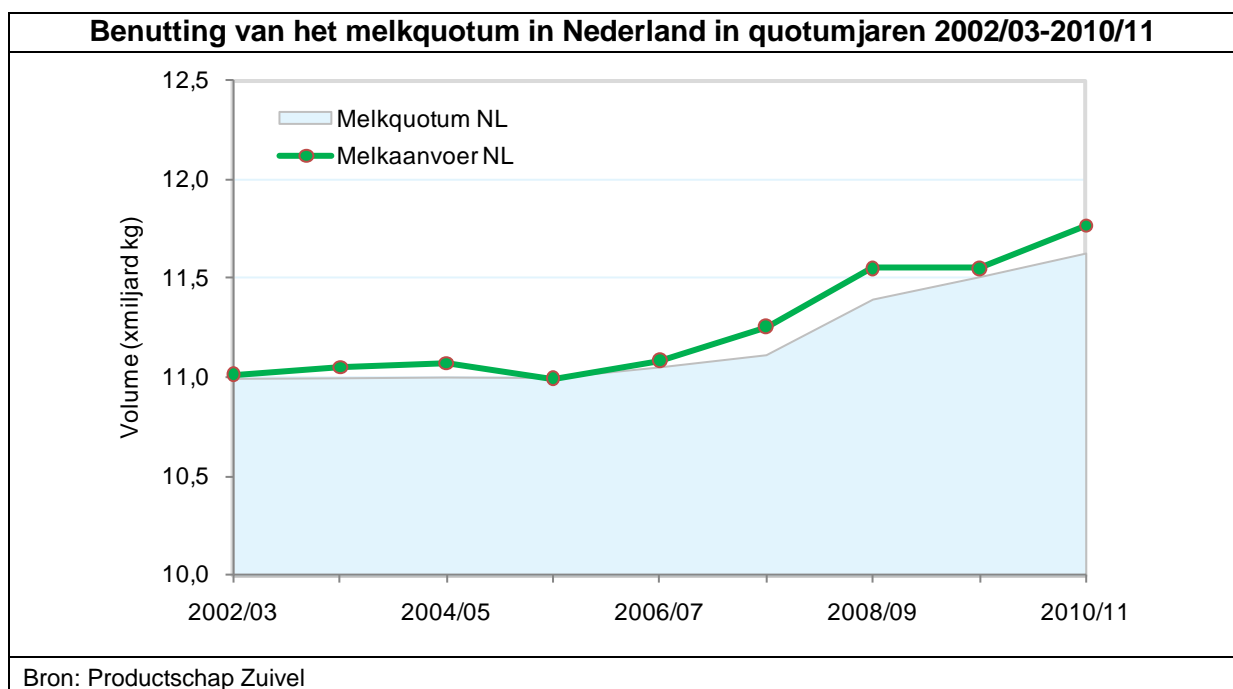
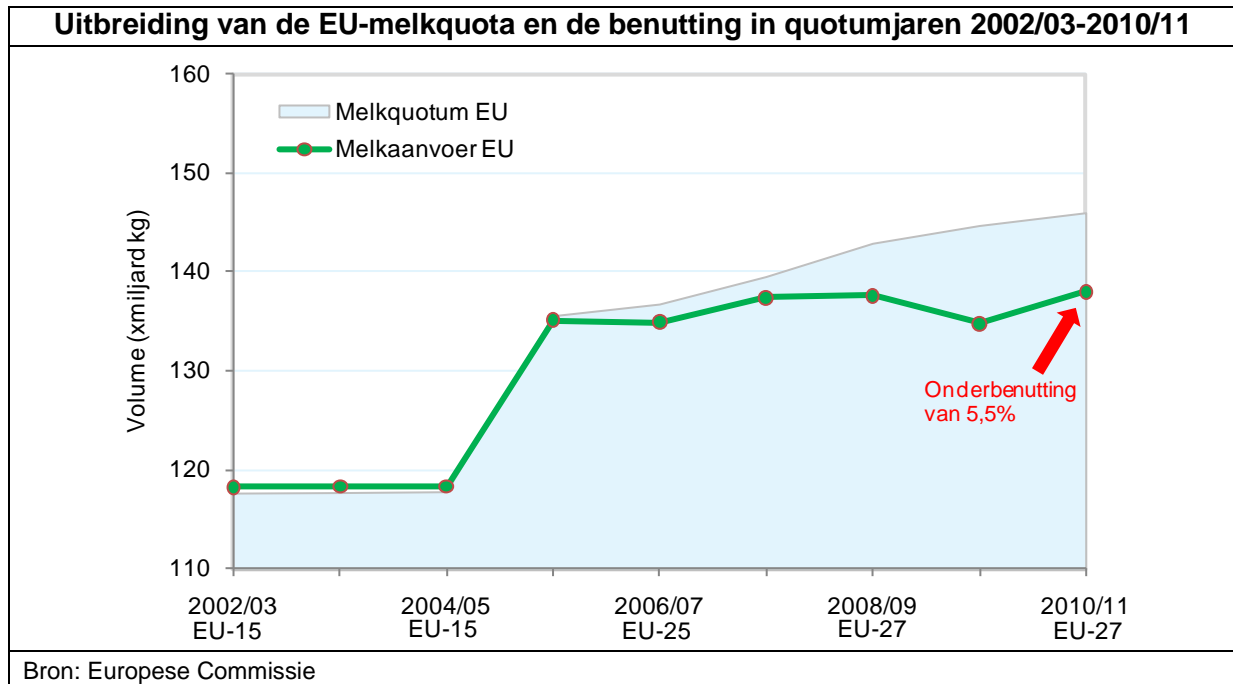

Overzicht hervormingen EU-landbouwbeleid in periode 2002-2011

Belangrijkste veranderingen EU-landbouwbeleid (m.b.t. zuivel) in hoofdlijnen

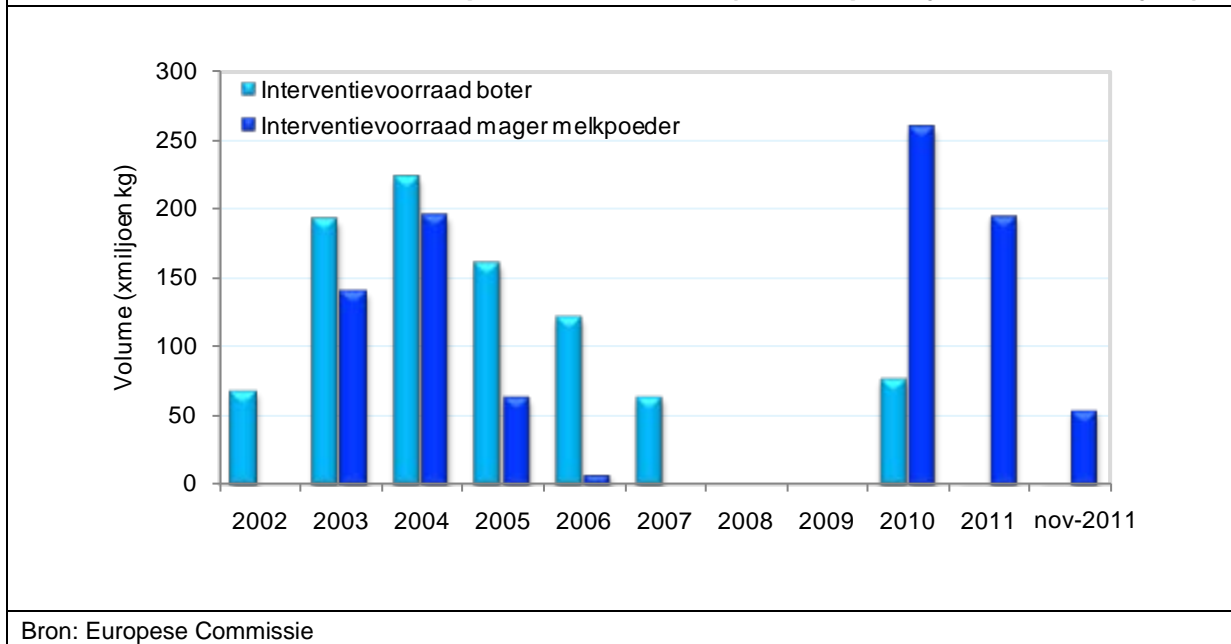
- Afschaffing van de melkquota vanaf 1 april 2015;
 - Vanaf het quotumjaar 2006/07 is/wordt elk seizoen een stapsgewijze verhoging van de melkquota doorgevoerd om een 'zachte landing' te bewerkstelligen. De zachte landing komt er in nagenoeg alle lidstaten, behalve in Nederland tot dusverre.
- Vermindering interventieprijzen (25% voor boter en 15% voor mager melkpoeder) in de periode 2004-2007;
 - Aan banden leggen van interventieaankopen van boter door het plafond stapsgewijs te verlagen van 70 duizend ton in 2004 tot maximaal 30 duizend ton vanaf 2008;
 - Afbouw exportrestituties. Dit is een resultante van lagere EU-prijzen (afbouw prijsbeleid) en een stijgende vraag op de wereldmarkt, waardoor het restitutie-instrument alleen nog als crisisinstrument ingezet wordt;
 - Introductie melkpremie in 2004 ter compensatie van de verlaging van de melkprijs. Deze melkpremie is in Nederland in 2007 ontkoppeld, waarna deze in de bedrijfstoelagen (directe inkomenstoelagen) is opgenomen.
- Ontkoppeling van productiesteun door invoering directe inkomenstoelagen (zie hierboven);
- Afschaffing (banketbakkersregeling voor boter) dan wel schorsing (steunregelingen voor mager melkpoeder in veevoeder en ondermelk voor caseïne/caseïnaten) van afzetregelingen in de EU;
- Voorstel voor introductie van instrumenten door de Europese Commissie om de marktmacht van de melkveehouders te vergroten en de transparantie op de zuivelmarkt te vergroten.

Overzicht hervormingen EU-landbouwbeleid in periode 2002-2011

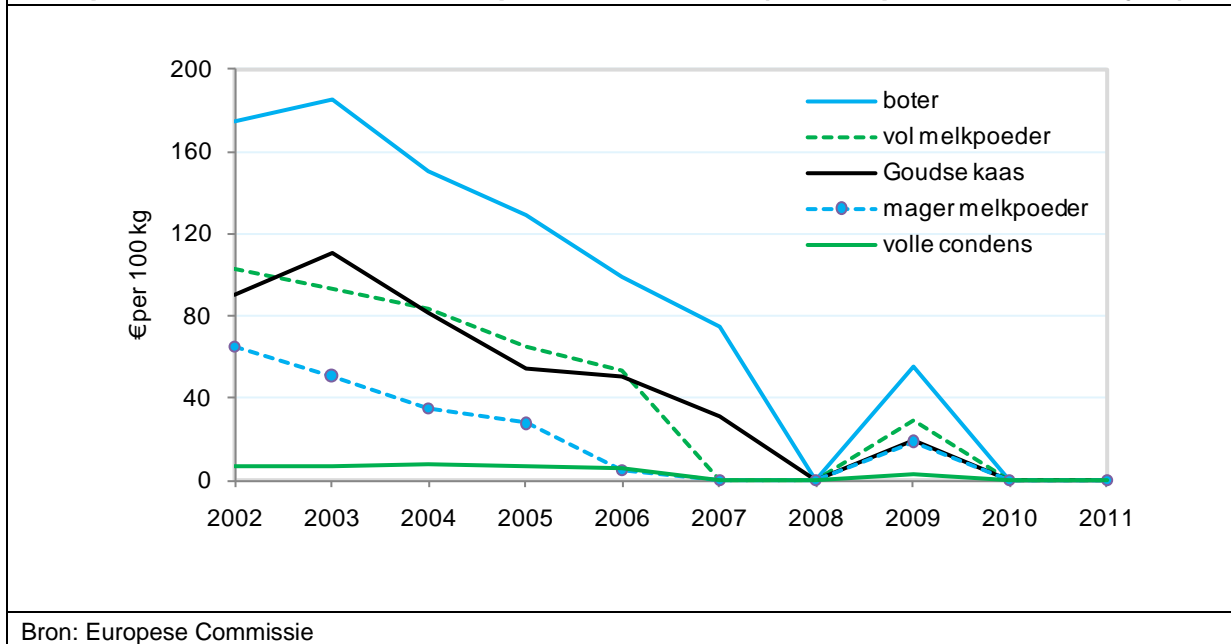

Overzicht hervormingen EU-landbouwbeleid in periode 2002-2011

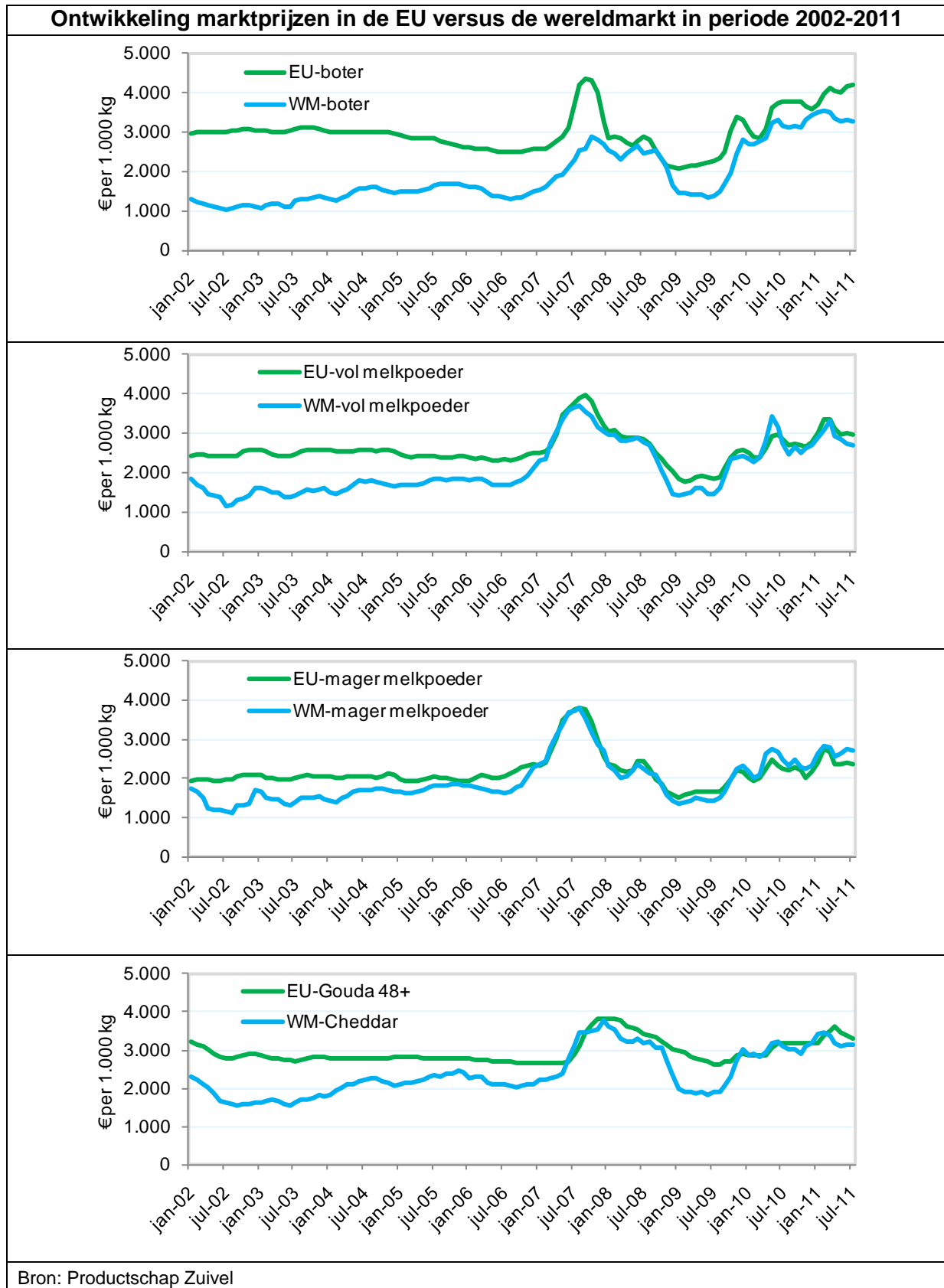
EU interventievoorraden in de periode 2002-2011 (situatie per 1 januari van elk jaar)

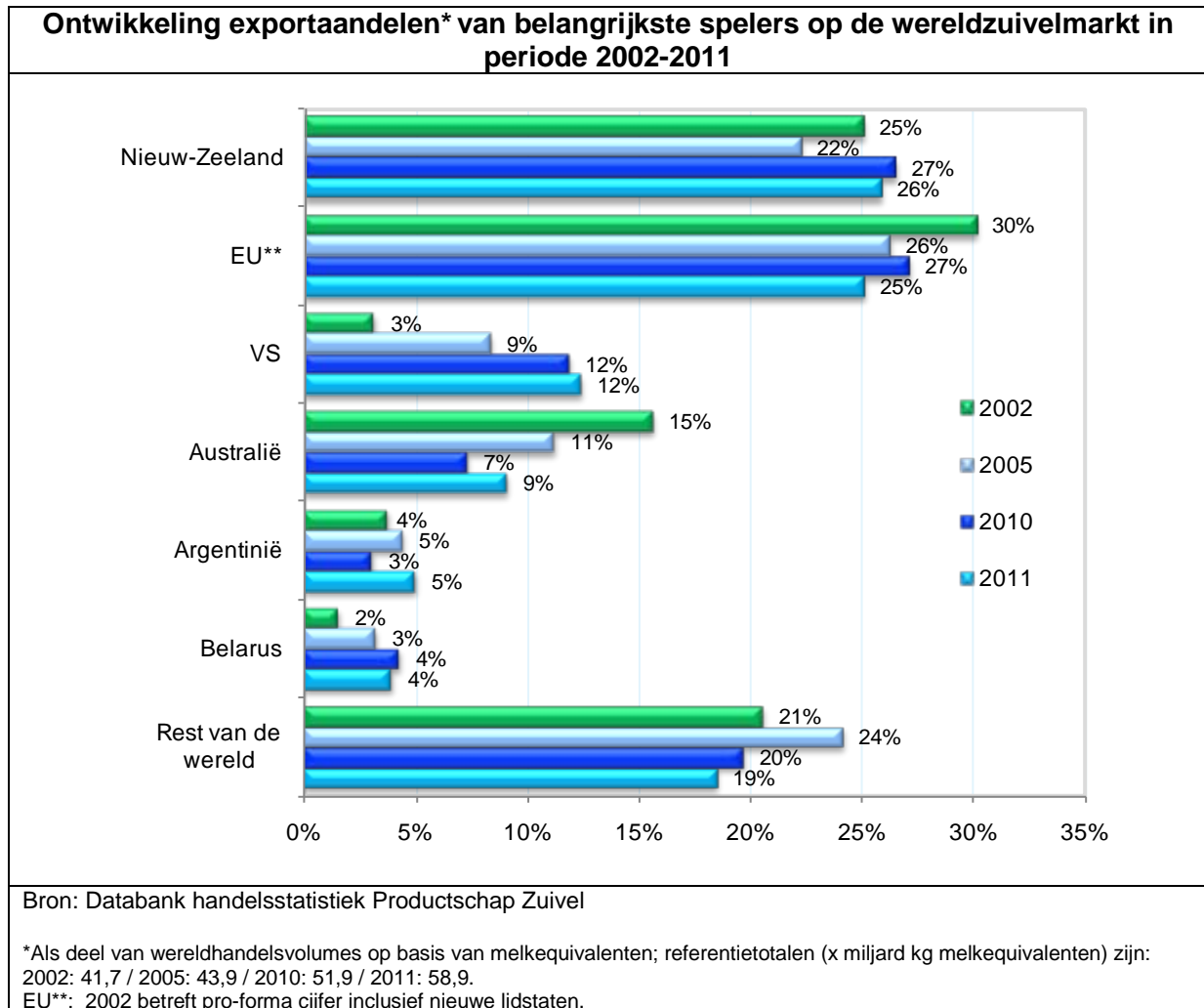
Exportrestituties in de EU in de periode 2002-2011 (situatie per 1 mei van elk jaar)

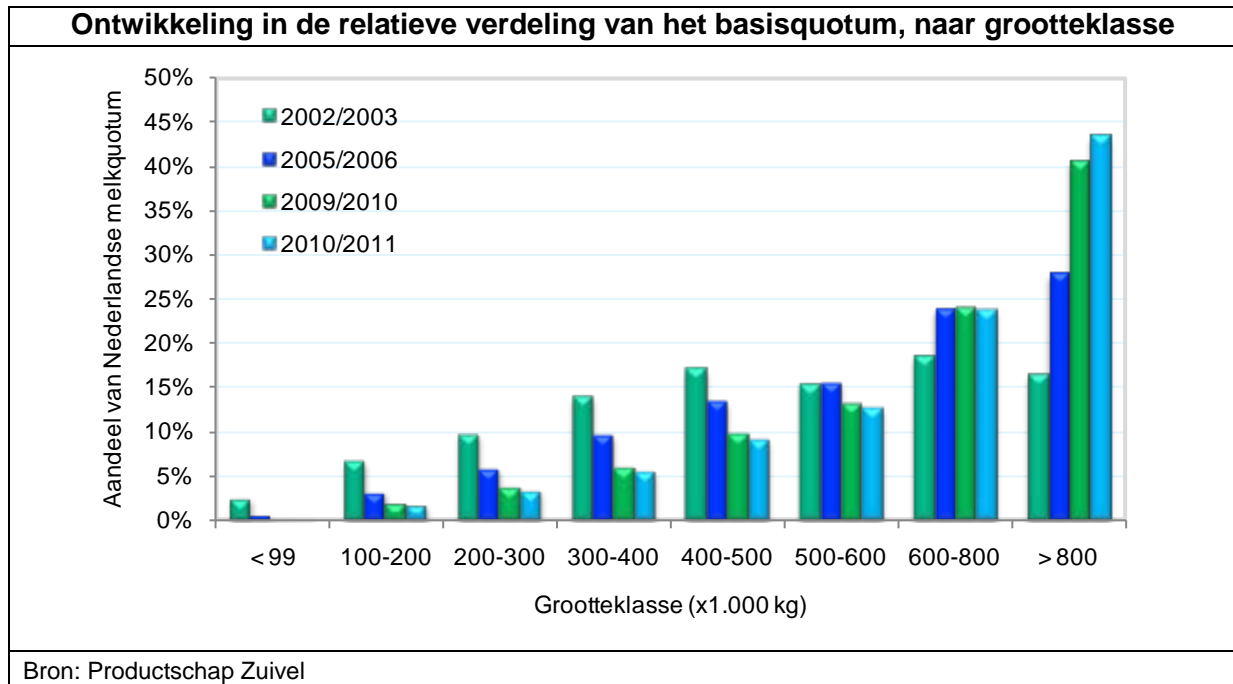
Gevolgen hervormingen EU-landbouwbeleid in periode 2002-2011

Gevolgen hervormingen EU-landbouwbeleid in periode 2002-2011

Structuurontwikkeling melkveehouderij 2002-2011

Ontwikkelingen zuivelindustrie 2002-2011

Fusies en overnames in de periode 2002-2011, belangrijkste gebeurtenissen op een rij
 (genoemde data zijn de ingangsdata van de gebeurtenissen, niet van de bekendmaking)

